

**Йован Христич. Пътувания из Средиземноморието.
„Балкани“, поредица „Балканска библиотека“.
Съставителство, превод и предговор: Светлозар Игов**

Издателство „Балкани“ има отлична поредица – „Балканска библиотека“, в която на българския читател са предложени славянски автори като Иво Андрич, Любиша Георгиевски, Мирослав Кърлежа, Драгослав Михайлович; както и Г. Сеферис, О. Елитис, И. Кадаре, Х. Хаджипапас и др. творци на съседните ни страни. Сред тях е и есеистичният том на Йован Христич *Пътувания из Средиземноморието*, чийто съставител и преводач е Светлозар Игов. Нашият изтъкнат творец вече има заслугата за представянето на Христич като поет в *Александрийската школа* (1996), сега впечатленията за значимостта му придобиват по-определен характер, още повече че Игов е снабдил изданието с обстоен и дълбок предговор. В чисто информативен план от този предговор става ясно, че Христич е ерудит с разностранни творчески изяви – философ по образование, той е поет, драматург и есеист; литературен и театрален критик, историк и теоретик, преводач. Показателно и интелектуално вълнуващо – без да го заявява, Игов сякаш вижда у Христич един от духовните си побратими!

Усещанията ми за подобна близост нарастваха с четенето на брилянтните текстове на сръбския автор. Така още в началното есе *Модерната литература и модерната критика*, в което се заявява, че „критиката на деветнадесети век ни остави в наследство няколко теории, които вече никой не схваща съвсем сериозно“, за да се изтъкнат приносите на Бодлер, Колридж и По, се лансира идеята, че „критиците, които дават тон в критиката на двадесети век, са поети: Пол Валери, Т. С. Елиът, Уилям Емпсън“. Спорно, разбира се, ала според Христич „в наше време критиката става творческа не само защото навлиза в области, които традиционно са били запазени за творчеството, но и защото става форма, към която се приближава и самото творчество“. Струва ми се, че това е трайно убеждение на самия Игов, чиито благородни и дълбоки литературоцентристки схващания вероятно са били удовлетворени, когато е превеждал пасажи като: „Днес вече ни се струва, че сме навлезли в една нова цивилизация, на аудиовизуалните образи. Но образът все още е повече инструмент на духовен тероризъм, отколкото на духовно облагородяване. И книгата изглежда последното убежище на онази малко духовна свобода, която още можем да искаме и да имаме в този прекрасен нов свят на шарении и шумотевици, без тишина и без радостно уединение.“

Това е писано през 1968-а и дано от цитираното не се остане с впечатление, че Христич е ретроградстващ импресионист, чужд на модерните научни схващания, за които е очевидна информираността му от „първа ръка“, а не чрез опосредстващи източници. Това, че той е писател, а не поизу-

чил се граматик, се вижда не само в увлекателни есета като „Непреходният чар на предсократиците“, в изпълнени с открития размисли върху Шекспир, Бодлер, Т. С. Елиът, Чехов, Пирандело, а и в такива кратки, но систематични по своята същност работи като *Проблемът за творчеството* и студията *Проблемът за трагедията*. Подобни творби подсказват, че свободата на талантливо знаещия е и в заслуженото право на съждения, които естествено могат да срещнат противодействия. Ницшеанците и екзистенциалистите, увлечените от сюрреализма и структуралистите биха могли да възнегодуват срещу една или друга бележка (толкова по-язвителна, колкото е логически и някак кротко изказана) на Христич, но едва ли биха намерили по-сериозни аргументи, за да оборят автора в пунктовете, в които той проявява несъгласията си. Разбира се, тук не става въпрос за борба на истина срещу лъжи, а за творческо противопоставяне на собствени срещу други истинни виждания за света и човешкото, за изкуството. Претенциите за изчерпателен отговор на природните и битийните тайни са смешни и страшни – затова и Христич настоява, че днес ни липсва „идея за онова, което не сме сътворили“, поради което „мислим, че можем да създадем всичко и – което е още по-лошо – че онова, което сме сътворили, е всичко, затова и съществува голяма вероятност, че няма да успеем да сътворим много“. Този цитат от финалната част на *Проблемът за творчеството* със своята морална предупредителност спрямо себепоказния титанизъм се засреща с цитираната тук иронична фраза на Роже Кайоа за поета: „Той вика, че е пророк. И става измамник.“

Очевидно подобен тип доста разпространено измамничество не е в природата на стриктния, вдълбочен и поетичен (без изприщванията на инфантилните емоции) Йован Христич. Това се вижда и във втората част на книгата, където есетата имат подчертано художествено-моралистичен характер. Удоволствието от четенето им е близко на изживяванията с нашия Константин Константинов – пластичността на изказа, ненатрапчивата ерудираност, вниманието към многозначните житейски детайли прави близки двамата автори. Но творец от новите времена, Йован Христич е натрупал сякаш повече горчилки, повече недоумения и злост пред абсурдите на сциентизма, за да създаде убийствено гротесковото есе *Музеят на критиката*. Във въпросния музей има всичко за творбите с изключение на самите творби. Има и студии за творби, които никога не са съществували, въз основа на които се пишат други студии, след това трети и така – до безкрайност... Дано това не напомня нищо на просветените читатели, а есето завършва така: „Исках да погледна през прозореца. Но прозорец нямаше. А навън и така беше пустиня.“

Чета Йован Христич, мисля, поглеждам през моя прозорец – пустинята навън изглежда понамаляла.

Владимир Янев